

В. І. Мірошніченко,
доктор педагогічних наук, доцент,
в. о. начальника кафедри теорії та історії держави і права
Національної академії державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького (Хмельницький)

А. М. Івановська,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права

Н. І. Чудик-Білоусова,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права

УДК 342.7:343.197.8 (477)

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ЮВЕНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Досліджується проблема впровадження у державно-правову практику України інститутів ювенального права. Проаналізовано історичний досвід становлення та розвитку інституту ювенальної юстиції, досліджено характерні особливості її функціонування в окремих країнах. На основі проведеного дослідження визначено позитивні риси функціонування інститутів ювенального права, окреслено проблеми сучасного стану окремих компонентів системи ювенальної юстиції в Україні. Виявлено та обґрунтовано необхідність удосконалення законодавчої бази щодо реалізації державної ювенальної політики в Україні.

Ключові слова: ювенальне законодавство, ювенальна юстиція, права дітей, дитина, неповнолітній, малолітній.

Україна як демократична, соціальна та правова держава повинна вживати заходи для покращення становища власного майбутнього, зокрема усіма способами та засобами гарантувати та забезпечувати права дітей. Нині охорона дитинства та захист прав дітей є одним з пріоритетів юридичного забезпечення національної безпеки, оскільки демографічні прогнози, рівень якості їх життя не відповідають гуманітарним світовим стандартам. Зниження рівня освіченості, незадовільний стан правової культури, відсутність позитивної динаміки в протидії негативним явищам у дитячому середовищі ставлять під загрозу майбутнє та саме існування українського суспільства. Хоча в останні роки й прийнято низку законів, спрямованих на захист прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх, аналіз статистичної звітності та даних судової практики свідчить, що в багатьох випадках держава (суспільство) починає реагувати на проблеми неповнолітніх тоді, коли процеси криміналізації неповнолітніх стають незворотними [1].

За інформацією уповноваженого Президента України з прав дитини кожен 15 злочин в Україні вчинений дитиною. За одинадцять місяців 2012 року діти вчинили понад 14 тис. злочинів. У дитячих колоніях утримується 1 278 дітей, у слідчих ізоляторах — 553 дитини, в школах та училищах соціальної реабілітації

— 320 дітей. За 11 місяців 2012 р. від злочинів потерпіло більше 7 500 дітей, а дітей-свідків злочину держава не обраховує [2]. Зрозуміло, що процеси, які відбуваються останнім часом в українському суспільстві, вкрай негативно впливають на формування молодого покоління; зокрема про це свідчить зростання рівня злочинності серед неповнолітніх. Тому назріла необхідність повернутися до питання, котре в Україні суспільство намагалося вирішити ще в ХІХ ст. впровадженням інститутів, що забезпечували б соціалізацію неповнолітніх правопорушників.

Дослідження теорії ювенального права, інституту ювенальної юстиції та розвитку ювенальної політики держави відображені у працях вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема В. І. Абрамова, А. С. Автономова, Н. О. Архіпової, Т. В. Бачинського, Н. Є. Борисової, О. В. Бутько, Л. М. Васінцевої, О. І. Вінгловської, В. В. Вітвіцької, В. Ф. Воробйова, Є. М. Гідулянової, Л. Ю. Голишевої, А. Є. Голубова, Г. В. Дідківської, О. В. Заряєва, М. Г. Заславської, В. С. Зеленецького, Л. М. Зілковської, Б. І. Ісмаїлова, Т. Л. Кальченко, Л. М. Карнозової, С. Г. Киренка, Т. Г. Корж-Ікаєвої, Н. І. Кудрявцевої, В. В. Кулапова, Н. М. Крестовської, О. А. Лактюнкіної, О. В. Максименко, О. В. Марковичевої, Е. Б. Мельнікової, І. Я. Мокрицької, В. Ю. Москалюк, Р. М. Опацького, Н. В. Сібільової, О. С. Стеблинської, Н. Н. Штикової, Н. С. Юзікової та ін.

Ще на початку створення ювенальної юстиції (її витоки у Канаді сягають ХІХ ст., у США — межі ХІХ–ХХ ст., в Європі — початку ХХ ст.) фахівці вважають, що, на відміну від “дорослої”, така юстиція повинна включати систему соціальних служб та допомоги дитині, яка опинилася у конфлікті із законом. Принципи соціальної насиченості і поєднання примусу та допомоги і сьогодні повинні залишатися базовими для ювенальної юстиції. Тому її значення та діяльність виходять за межі суто юридично-судових установ. *Сучасна ювенальна юстиція* — це система державних, муніципальних, правоохоронних, судових органів та установ, громадських та правозахисних організацій, що згідно із законодавством, за допомогою медико-соціальних і психолого-педагогічних методик забезпечують захист прав, свобод, інтересів дітей та їх ресоціалізацію (щодо дітей, які перебувають у складній життєвій ситуації), попереджають вчинення правопорушень, здійснюють правосуддя щодо дітей [3, с. 25]. Така юстиція забезпечує права двох категорій дітей — дітей-правопорушників та дітей, які опинилися у складній життєвій ситуації (діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, безпритульні діти, жертви насильства в сім’ї та ін.).

Ювенальна юстиція, насамперед, спрямована на вирішення проблем дітей, які вчинили правопорушення чи стали їх співучасниками за сприяння дорослих. Часто правопорушником ризикують стати діти, які опинилися у складній життєвій ситуації. Говорячи про систему ювенальної юстиції, ми маємо на увазі не лише кримінальне правосуддя у справах неповнолітніх, але й особливу спеціалізовану юстицію у справах сім’ї і неповнолітніх, до складу якої, як до загальної юстиції, включають суди, що застосовують судову владу для розв’язання правових конфліктів, вирішують цивільно-правові спори для забезпечення прав і законних інтересів неповнолітніх, сімей, у яких вони виховуються [1]. Існуюча в Україні система державних органів та установ, уповноважених запобігати правопорушенням неповнолітніх та здійснювати їх захист, не здатна ефективно забезпечити дотримання їх прав. Тому доцільним є об’єднання зусиль уповноважених органів задля посилення захисту прав неповнолітніх осіб, у тому числі й тих, які перебувають під загрозою покарання.

Ювенальну юстицію також можна вважати своєрідним комплексом концепцій, схем впливу на підлітків, конкретно-практичних заходів впливу на сім’ю, безпосереднє оточення неповнолітніх з боку як судової влади, так й інших спеціально створених установ, соціальних інституцій. Шлях до такої юстиції, яка включає ювенальні суди, спеціалізовану адвокатуру, самостійну систему слідчих апаратів,

виховні заклади, органи т соціального захисту та заклади освіти, що займаються вихованням важких підлітків, вимагає на сучасному етапі вирішення багатьох практичних та теоретичних питань, у тому числі й створення в Україні судів у справах неповнолітніх як центрального елемента ювенальної юстиції згідно з Концепцією судово-правової реформи 1992 р. [4]. Тому створити ефективну та дієву систему ювенальної юстиції в Україні можливо, лише проаналізувавши і врахувавши світовий досвід.

Ювенальна юстиція (від англ. “*juvenile justice*” — правосуддя для неповнолітніх) зародилася ще в стародавні часи [5]. Тому цей інститут має довгу та цікаву історію, без дослідження якої нам не вдасться зрозуміти, яку саме модель захисту неповнолітніх необхідно створювати. Ще у Дигестах імператора Юстиніана (VI ст.) у четвертій книзі закріплено титул IV “Про осіб, які не досягли 25 років”, де йдеться про захист неповнолітнього від несправедливого і жорстокого покарання. Обов’язок здійснювати захист осіб у віці до двадцяти п’яти років щодо угод майнового характеру покладався на їхніх опікунів, крім випадку, коли неповнолітній вчинив злочин умисно. На думку римського юриста Домініція Ульпіана (170–228 рр.): “слідуючи звичайній справедливості, претор встановив цей едикт, завдяки якому надав захист юним, адже як усім відомо, в осіб такого віку розсудливість нестійка і непостійна, схильна до можливих багатьох обманів. Цим едиктом претор обіцяв допомогу в захисті проти обману” [6, с. 89–90], — що дозволяє стверджувати про пошук шляхів для захисту неповнолітніх правопорушників від несправедливого покарання та способів допомоги для того, щоб боротися з дитячою злочинністю і відвернути підлітків від участі у вчиненні злочинів ще у нормах римського права. На думку Б. Ісмаїлова, римське право залишило в історичній спадщині ще один доказ захисту дітей державою. Йдеться про теорію держави-батька, в якій держава оголошується найвищим опікуном дитини. Така концепція вперше була задекларована в кінці XIX ст., коли в історії ювенальної юстиції розпочали створювати так звані “дитячі суди” [7, с. 178].

Закон XII таблиць закріплював норму, згідно з якою неповнолітня особа звільнялася від відповідальності у випадку, коли вона не зрозуміла характер злочинного діяння [7, с. 30]. Також законодавчо визначався принцип “прощення покарання”, що надалі поширився у праві тих країн, які сприйняли і застосовували римське право. Закон XII таблиць розмежовував злочини на умисні та вчинені з необережності. Умисні злочини характеризувалися неможливістю покаяння — за ними завжди наступало покарання. Однак якщо неповнолітнього визнавали “психічно незрілим”, допускалося зменшення покарання. Тому, на думку Б. Ісмаїлова, саме в той період було закріплено принцип розуміння, який сьогодні є основою сучасної ювенальної юстиції. Пропозицію щодо покарання неповнолітніх правопорушників із застосуванням принципу розуміння вніс французький юрист і дослідник у сфері права Філіпп Робер [7, с. 178]. Німецький збірник законів “Швебське зеркало” визначав таку категорію злочинців, які “у зв’язку з малолітством ще позбавлені розсудливості”. У таких справах суддю зобов’язували звернутися за порадой до експертів для того, щоб обрати найбільш оптимальне покарання, яке сприятиме вихованню неповнолітнього. Період Середньовіччя характеризувався жорстокістю та повним ігноруванням дитинства і дитячих цінностей. Зокрема швейцарські дослідники злочинності неповнолітніх Моріс та Енріка Вейяр-Цибульські за результатами багаторічних досліджень історії боротьби зі злочинністю неповнолітніх зауважили про “доволі часте застосування смертної кари до дітей раннього віку. До них застосовували всі види та інші покарання, як до дорослих злочинців, умови утримання в тюрмах були, як для дорослих, та часто — разом з дорослими (навіть до дітей семирічного віку), застосовували незрозумілі дітям процесуальні дії (приведення до присяги) та недопустимі дії (тортури)” [8, с. 28]. Тому проблеми функціонування ювенальної юстиції в середньовічній Європі не дискутувалися, а проблеми захисту прав дитини, зокрема її притягнення до кримінальної

відповідальності, нікого не цікавили. До дітей застосовували кримінальну відповідальність нарівні з дорослими, і до них застосовувалися майже всі види покарань, у тому числі і найсуворіші, зокрема смертна кара.

Однак деяким країнам Європи (Іспанія, Італія та Польща) в епоху Середньовіччя вдалося піднести принцип “розуміння” щодо дітей вище за середньовічні цінності. Так, в Іспанії існували церковні функціонери, які іменувалися “батьками і суддями сиріт”. Їх правовий статус законодавчо закріпили у 1337 році указом іспанського короля Павла IV Арагонського, за яким створили магістратуру “батька сиріт” у м. Валенсія, до компетенції якої увійшли опіка, піклування та працевлаштування дітей. Католицька церква середньовічної Іспанії створювала спеціальні притулки і брала на себе функції ресоціалізації неповнолітніх правопорушників. В Італії католицька церква вперше ініціювала створення спеціальної пенітенціарної установи для неповнолітніх правопорушників. Папа Римський Клемент XI створив у м. Рим виправний дім “Сен-Мішель”, визначивши своїм указом коло підлітків-вихованців та умови їх утримання. У Польщі церква сприяла створенню системи допомоги. Тому Енріка Вейяр-Цибульська з цього приводу слушно зауважує про те, що “система соціальної допомоги, тісно пов’язувалася із системою правосуддя для неповнолітніх та перебувала виключно в руках церкви. Так, у Польщі традиційно створювали велику кількість релігійних патронажних общин, які опікувалися дітьми і підлітками, які опинилися у несприятливих для життя умовах. Більшість таких общин володіли чималими матеріальними засобами, які дозволяли створювати виховні установи для таких дітей” [7, с. 30].

Свого найбільшого розвитку ювенальна юстиція набула лише в XIX–XX ст. у найбільш розвинених країнах Європи та Америки. Такий історичний досвід у розвитку ювенальної юстиції не був випадковим, адже серйозним імпульсом у кінці XIX ст., після якого стало зрозуміло, що без спеціального правосуддя для неповнолітніх правопорушників боротьба з дитячою і підлітковою злочинністю приречена на невдачу, стало масштабне зростання злочинності. Саме в цей час Європа та Америка були переповнені гуртами юних волоцюг і правопорушників. Перший суд у справах неповнолітніх був створений в Австралії в 1890 р., потім — у 1894 р. в Канаді, а в 1899 р. — у США. Деякі дослідники (Н. Кузнецова, Т. Давиденко, А. Арутюнов) вважають, що США була найпершою серед країн, що створили систему судів для неповнолітніх, однак з таким висновком погодитися не можна, оскільки саме завдяки успішному функціонуванню суду у справах неповнолітніх в Австралії їх досвід був запозичений Канадою та США [9; 10, с. 6; 11]. Характерною особливістю у створенні ювенальної юстиції США є чітка організованість та системний характер суду. Перший суд у справах неповнолітніх у США створили 2 липня 1899 р. у м. Чикаго (штат Іллінойс) згідно із Законом “Про дітей покинутих, безпритульних, злочинних та про нагляд за ними”. Правова система цієї країни закріплювала три основні вимоги до ювенальної юстиції: спеціалізацію судочинства, яка передбачає наявність відокремлених приміщень для розгляду і вирішення справ щодо неповнолітніх; наявність спеціалізованого судді та ізоляція неповнолітніх від дорослих у місцях попереднього затримання; спрощений судовий процес у формі співбесіди судді із підсудним за “закритими дверима”. Особливістю американського суду для неповнолітніх є керівництво суддею установами опікунського нагляду за неповнолітніми (“дитиною-злочинцем” чи “дитиною групи ризику”) [12]. Діяльність суду для неповнолітніх у США передбачала широку співпрацю суду із населенням судового округу (благойні організації, жіночі клуби, товариства захисту дітей від жорстокого поводження). Суди використовували інформацію щодо умов життя дітей-правопорушників, зібрану товариствами, надавали відповідні доручення вказаним організаціям; жіночі клуби використовувалися для організації нагляду за дітьми, які залишилися на волі. Наразі для ювенальної юстиції США характерні такі особливості: індивідуальний

підхід до дитини, спеціальна процедура судового розгляду справ про обвинувачення неповнолітніх, посилена допомогу неповнолітнім, а не їхнє покарання; реалізація обраних заходів для неповнолітнього державним опікуном і громадськістю; обговорення з опікунами і батьками призначення виховних і лікувальних заходів [13, с. 147].

У ХХ ст. суди у справах неповнолітніх були створені в інших країнах Європи та не підпорядковувалися якійсь одній моделі, а були різними варіаціями організацій ювенальної юстиції. В Ірландії суд створили в 1904 році шляхом виділення спеціальної сесії загального суду. У Нідерландах суд створили в 1900 році, він характеризувався максимально спрощеною системою відправлення правосуддя. В Австрії опікунські суди для неповнолітніх створили в 1908 році. В Італії у 1908 році після прийняття Закону “Про спеціалізовані суди у справах неповнолітніх” було встановлено окрему систему судочинства для неповнолітніх. У Португалії створені в 1911 році трибунали у справах неповнолітніх були поєднані з опікунськими судами. У Бельгії ювенальну юстицію започаткували в 1912 році з прийняттям Закону Картон-де-Віарта. У Франції суди створили в 1914 році шляхом формування автономної системи судів у справах неповнолітніх. Опікунські суди в Іспанії створили лише в 1918 році. Також автономна судова система у справах неповнолітніх була створена в Угорщині (1908), Росії (1910), Швейцарії (1911–1913), Румунії (1913), Польщі (1919), Японії (1923), Греції (1939). У Єгипті суд створили в 1904 р. з прийняттям Закону “Про створення суду у справах неповнолітніх у м. Александрія” та Закону “Про створення суду у справах неповнолітніх у м. Каїрі”.

Діяльність судів залежала і від існуючої в державі системи права. Так, перший суд у справах неповнолітніх у Великій Британії створили у 1905 році в Бірмінгемі. Позитивні результати його роботи стали основою для створення загальнодержавної системи судів у справах неповнолітніх після прийняття Закону “Хартія для дітей” у 1909 році. Наявність судів у справах неповнолітніх супроводжувала зародження певних правил: розподіл неповнолітніх підсудних на категорії залежно від ступеня тяжкості вчиненого ним злочину; обов’язкова присутність батьків чи інших родичів у судовому засіданні; розгляд справ окремо щодо кожного неповнолітнього підсудного, навіть якщо злочин вчинено у співучасті; при суді у справах неповнолітніх функціонував корпус чиновників пробації, обов’язками яких було вивчення особистості неповнолітнього правопорушника і влаштування дітей-правопорушників; суд контролював опікунський нагляд за дітьми-правопорушниками [7, с. 178].

На відміну від країн англо-саксонської правової системи, суд у справах неповнолітніх Німеччини не став відокремленим та автономним, адже діяв у складі суддів загального суду. Так, у складі загального суду одному із суддів строком на один рік надавали повноваження з подвійними обов’язками: спеціальний суддя розглядав усі справи щодо неповнолітніх віком від 12 до 18 років, підсудні дільничним судам; на суддю покладался обов’язок вести попереднє слідство (його ще називають “слідчим суддею”); спеціальний суддя здійснював опікунське провадження щодо малолітніх, функції яких брали на себе члени спілок піклування за дітьми. За вимогою суду вони надавали інформацію про умови життя неповнолітніх правопорушників. За рішенням суду спілки виконували обов’язок піклування за підлітками, які залишалися на волі. За загальним правилом, справи щодо неповнолітніх розглядалися гласно, хоча закон встановлював випадки можливого закритого судового засідання [8, с. 118].

Отже, створення ювенального суду в зарубіжних країнах було засновано на розумінні того факту, що неповнолітні правопорушники мають свій особливий статус, а тому потребують особливої уваги в системі правосуддя. Ця ідея знайшла своє втілення у створенні інститутів ювенальної юстиції в різних країнах світу. Сьогодні ювенальні суди функціонують більш ніж у 60 країнах світу.

Різноманітні за формами системи ювенальної юстиції сьогодні існують не тільки у всіх країнах Європи, але й у країнах Азії, Латинської Америки, в Австралії,

Новій Зеландії та деяких країнах Африки. Так, в Індії Закон “Про ювенальну юстицію (опіку та захист дітей)” 2000 року стосується двох категорій дітей: тих, хто перебуває у конфлікті із законом, і тих, хто перебуває у складній життєвій ситуації та потребує допомоги (правопорушники, втікачі з дому, сироти, жебраки). Відповідно до цих завдань створено дві установи — Комісію ювенальної юстиції та Комітет з благополуччя дітей. Комісія ювенальної юстиції складається з магістратського судді та двох соціальних працівників, один з яких — обов’язково жінка. Вимогою для всіх членів суду є професійні знання для роботи з дітьми. Ювенальна юстиція Японії діє з 1949 року та складається зі служби пробації, сімейних судів, пенітенціарних установ для дітей та молоді. На окремих етапах провадження по ювенальних справах долучається прокуратура. Пенітенціарні установи мають чотири рівні, пристосовані до вікових особливостей правопорушників. Згідно з указом Президента Казахстану у 2008 році схвалена Концепція розвитку системи ювенальної юстиції в Республіці Казахстан на 2009–2011 роки, яка передбачає, що спеціалізований (ювенальний) суд повинен стати найбільш важливою ланкою системи ювенальної юстиції [14]. Ювенальні суди у Республіці Казахстан успішно виконують функції, покладені на них [15].

Фактично ювенальна юстиція виникла на основі поєднання формальної, юридично організованої системи державних судів та принципу індивідуально спрямованого піклування про неповнолітніх у той час, коли були розроблені універсальні схеми опікунства для реабілітації неповнолітніх. Їх почали застосовувати до тих неповнолітніх, котрі вчинили правопорушення чи злочини. Таке поєднання сприяло розробці унікального способу роботи з цією категорією правопорушників, завдяки чому фактично змінили систему кримінального правосуддя щодо неповнолітніх.

Зазначені схеми витіснили застосування традиційних способів реагування на злочини, передбачені кримінальним законодавством. Поняття “злочин” у його класичному кримінально-правовому розумінні (з часів Чезаре Беккарія) як порушення кримінального закону не розцінювали кримінально караним діянням та вважали певним відхиленням від норм поведінки, спричиненим певними соціальними обставинами, що, у свою чергу, потребувало застосування до неповнолітнього реабілітаційних заходів, а не ізоляції його від суспільства. Тоді ж формально визначили і затвердили статус неповнолітнього правопорушника, а в юриспруденцію ввели поняття “делінквентна поведінка” (делінквентами називали в основному неповнолітніх, які порушили закон держави чи місцевої влади), пізніше це поняття набуло ширшого значення. На початку в роботі ювенальної юстиції домінувала реабілітаційна складова. Система юстиції поповнювалася різними реабілітаційними службами, які витіснили традиційні завдання правосуддя [16; 17]. Неповнолітнього правопорушника вважали пасивним отримувачем соціальних послуг, а не суб’єктом вирішення створеної ним ситуації, внаслідок порушення закону. Така позиція неодноразово критикувалася, тому до принципів ювенальної юстиції ввели принцип необхідності забезпечення захисту держави (суспільства) від злочинних посягань і відповідальності неповнолітніх за вчинене.

Навіть на ранніх стадіях розвитку ювенальної юстиції, а також у період її утвердження на державному рівні ефективність здійснення правосуддя щодо неповнолітніх значною мірою визначалась особистістю самого судді. З цього приводу відомий американський суддя кінця XIX — початку XX ст. Франк Берроу відзначав, що особистість судді — найголовніший інструмент для досягнення успіху ювенальним судом, оскільки таке судочинство не може здійснюватися за автоматичними моделями. Досвідчений юрист зі знаннями дитячої психології, педагогіки є тією людиною, яка потрібна для цієї справи [18; 19]. Неформальний контакт судді з неповнолітнім та його батьками став найважливішою частиною процедури розгляду справ щодо неповнолітніх правопорушників. Найбільш прогресивними на сьогодні можна вважати ювенальні системи у Франції й Канаді. Зауважимо, що європейські

країни йшли різними шляхами до запровадження ювенальної юстиції. Зокрема у Франції ще під час Другої світової війни у 1945 р. створено підґрунтя та прийнято закон про захист жінки, дитини, сім'ї — турбота про сім'ю стала політикою цієї держави. Особливістю ювенальної юстиції Франції є те, що про дитину держава починає турбуватися тоді, коли вона ще знаходиться в утробі матері. Громадські організації та соціальні служби надають психологічну і матеріальну допомогу, але головний внесок у підтримку сімей з дітьми робить держава.

Система правосуддя Канади викликає захоплення та повагу як у самих канадців, так і фахівців інших країн, які прагнуть вивчити цей досвід. Федеральний уряд постійно працює над поліпшенням системи правосуддя, особливо у справах неповнолітніх. У його звітах перед Парламентом щорічно порушуються питання щодо удосконалення інституту залучення громадськості до роботи системи правосуддя без шкоди для авторитету судової влади; підвищення ролі соціальних цінностей, надання молоді можливостей стати продуктивними і відповідальними громадянами; вжиття заходів, зокрема щодо раннього втручання у справи неповнолітніх з груп ризику; щодо участі сім'ї, громади, вчителів, поліції, працівників соціальної сфери при ухваленні вироку стосовно неповнолітнього; програми запобігання вчиненню правопорушень; підтримки системи психічного здоров'я та охорони дитинства; вжиття альтернативних заходів з метою успішної реабілітації неповнолітніх; застосування до цієї категорії осіб покарань у виді громадських робіт замість накладення штрафу, умовного звільнення від покарання тощо. Тому в Канаді ювенальні суди не лише забезпечують захист прав і законних інтересів неповнолітніх, але й стежать за тим, щоб не принижувалася їхня гідність. Лише у деяких провінціях країни створено спеціалізовані суди з розгляду справ щодо неповнолітніх, однак умови розгляду справ свідчать про те, що суддя має справу з цією категорією правопорушників. Так, зали для здійснення правосуддя щодо неповнолітніх відповідно обладнані, замість кліток з ґратами для підсудних, які тримаються під вартою, — скляна перегородка частини залу, де є телефон і місце для таких осіб. Офіцер, який доставляє ув'язненого в суд, не носить із собою зброї. Якщо неповнолітній не утримується під вартою, приходять у суд з батьками, опікунами чи соціальним працівником. Під час розгляду справи щодо неповнолітнього обов'язковою є участь соціального працівника чи офіцера пробації, який передає судді повний письмовий звіт про особу підсудного, його батьків, найближче соціальне оточення, обов'язковий висновок лікарів щодо психічного здоров'я підсудного й інші дані. Законом не передбачено обов'язкової участі адвоката, але якщо на запитання судді про те, чи знає неповнолітній свої права, певні закони, він дає незадовільну відповідь, справа відкладається для надання можливості скористатися послугами адвоката (права і законні інтереси соціально незабезпечених громадян захищають спеціальні адвокати).

Отже, ювенальна юстиція як правовий інститут має свою історію та характеризується різними моделями побудови судів у справах неповнолітніх. Тому на сьогодні існує декілька ефективних моделей ювенальної юстиції: англо-американська, континентальна і скандинавська. За загальним правилом, вони діють на підставі окремих законодавчих актів про судоустрій і процедуру розгляду справ щодо неповнолітніх в органах ювенальної юстиції (США — Федеральний закон про ювенальну юстицію та запобігання правопорушенням неповнолітніх (1974 р.); Англія — серія законів про дітей і молодь (1908 р.); Польща — Закон про процедуру розгляду справ неповнолітніх (1982 р.); Канада — Акт кримінальної юстиції щодо неповнолітніх (1972 р., у редакції 2003 р.)) [1; 20; 21].

Аналіз зарубіжного досвіду становлення ювенальної юстиції дозволяє зробити такі висновки:

По-перше, захист репутації підлітка проводиться так, що якщо він з часом припинив вчиняти злочинні дії, то може розраховувати на захист; у деяких країнах

поліцейське дос'є на малолітніх порушників зберігається таємно і є недоступним для сторонніх очей.

По-друге, проводиться спеціальна підготовка всіх учасників судового процесу за участю неповнолітніх: насамперед судді, обвинувача, адвоката, професійних кураторів (фахівців, які безпосередньо працюють з підлітками, які потрапили у складну життєву ситуацію; наявність спеціальних знань таких фахівців перевіряється за допомогою спеціального іспиту, складання якого дозволяє займатися цією діяльністю).

По-третє, можливість розгляду питань як кримінального, так і сімейного права одним суддею, вже знайомим з дитиною та її проблемами, значно підвищує ефективність рішень, прийнятих судом.

По-четверте, поряд з судовими органами існують несудові, неюрисдикційні органи, соціальні служби, створені для обслуговування ювенальної юстиції та наділені допоміжними функціями.

Інститут ювенальної юстиції порушує одну із найважливіших проблем суспільства — проблему захисту прав та інтересів дітей шляхом створення особливого (спеціального) порядку судочинства стосовно неповнолітніх [22].

Вивчення досвіду інших держав, аналіз їх національного законодавства дозволяють визначити не лише форму правосуддя у справах неповнолітніх, але й визначити їх взаємодію з іншими інституціями в нашій державі. За сучасних умов є цілком не випадковим розгляд системи ювенальної юстиції США на початковій стадії її розвитку, коли, по суті, ігнорувалися традиційні форми правосуддя, оскільки цей досвід є повчальним.

Також доцільно подбати про ранню соціальну реабілітацію неповнолітніх, які вступили у конфлікт із законом, зокрема реформувати вітчизняне правосуддя у справах неповнолітніх.

Аналіз положень Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) щодо відповідності національному законодавству, вимогам Конвенції про права дитини [23] та вивчення практики інших держав засвідчують, що в чинному національному законодавстві “дотримано принципи міжнародних стандартів здійснення правосуддя щодо зазначеної категорії осіб, диференційовано умови їх кримінальної відповідальності, передбачено застосування до них примусових заходів виховного характеру замість кримінального покарання, тобто альтернативних заходів впливу на тих осіб, які вступили у конфлікт із законом, містяться спеціальні процесуальні норми, спрямовані на поліпшення захисту їхніх прав” [24]. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється у загальному порядку з урахуванням особливостей, передбачених гл. 38 КПК України, та із дотриманням принципу забезпечення реалізації неповнолітніми особами права користуватися додатковими гарантіями, встановленими вітчизняним законом та міжнародними договорами, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України. Якщо норми КПК України суперечать такому міжнародному договору, застосуванню підлягають положення відповідного договору згідно із ч. 4 ст. 9 КПК України [25].

Тому погоджуємося, що “ефективно застосувати до неповнолітніх названі вище заходи суд може лише за умови тісної взаємодії з відповідними соціальними службами та за активної участі в них сім’ї неповнолітнього. При цьому слід врахувати те, що вирішення цього питання можливе лише при дотриманні норм кримінального процесу. Тому йдеться саме про створення ювенальних судів, для яких неповнолітній буде не об’єктом кримінального примусу, а суб’єктом реабілітації, що дозволить запобігти вчиненню повторних правопорушень. Ювенальна юстиція вирішує не проблеми неповнолітніх у цілому, а конкретну проблему неповнолітнього правопорушника в певній ситуації. Проте таке правосуддя повинно ґрунтуватися не на поблажливому ставленні до неповнолітнього правопорушника, а на з’ясуванні

причин його неправомірної поведінки та пошуку ефективних способів впливу на винних осіб з урахуванням їх вікових особливостей” [1, с. 13].

Судам відводиться одна з головних функцій у системі ювенальної юстиції, тому судова система повинна розвиватися таким чином, щоб приділяти увагу насамперед особі неповнолітнього. Тому до судді пред’являтимуться особливі вимоги — наявність професійного досвіду для розгляду такої категорії справ, практичних знань (освіти) у сфері дитячої психології та педагогіки, високих моральних якостей, уболівання за долю неповнолітнього правопорушника та його майбутнє, бажання допомогти йому, його сім’ї та знайти найефективніший спосіб виправлення його поведінки. При судах повинні працювати дитячі психологи, психіатри, педагоги, оскільки для з’ясування всіх обставин, зокрема стану здоров’я та загального розвитку неповнолітніх, необхідно провести педагогіко-психолого-психіатричну експертизу. Непоодинокими є випадки, коли причиною вчинення неповнолітнім правопорушення чи злочину є наявність у нього хвороби, яку тривалий час не лікували, а тому першочергово необхідно надати медичну допомогу, застосувати реабілітаційні заходи одночасно з навчанням і вихованням. Лише після одужання правопорушника (злочинця) можливо вирішувати питання про його відповідальність за вчинене протиправне діяння.

У судах загальної юрисдикції України суддя, який розглядає справи щодо неповнолітніх, постановляючи вирок, намагається насамперед правильно застосувати той чи інший закон, однак переважно він не має повної інформації про особу неповнолітнього, його оточення, соціальне середовище, в якому той виховувався, а тому позбавлений можливості вирішити основне питання — що привело дитину на лаву підсудних і який захід впливу до нього доцільно застосувати [1]. Ювенальний суд повинен оцінювати неповнолітнього не тільки як особу, яка вчинила злочин чи суспільно небезпечне діяння, але й як таку, що потрапила в небезпеку, тому завданням такого суду є застосування до неповнолітнього правопорушника чи злочинця певного виду кримінального покарання і визначення такої його міри, щоб надати можливість неповнолітньому стати повноцінною особою. При вчиненні тяжких чи особливо тяжких злочинів, як правило, застосовується кримінальне покарання, зокрема позбавлення волі, проте, як свідчить світова практика, не завжди. Так, у США ювенальний суд при розгляді справи щодо підлітка, затриманого з невеликою кількістю наркотиків, засудив його за ці дії та зобов’язав взяти участь у тримісячному поході в гори з групою анонімних наркоманів, котрі проходили курс реабілітації (недоцільно направляти його до місць тимчасового тримання, застосовувати арешт чи покарання з випробуванням). Прикладом змішаної підсудності ювенального суду є ювенальна юстиція Італії, де ювенальні суди розглядають цивільні (лише ті справи, що пов’язані зі сферою захисту дітей, які позбавлені належного сімейного нагляду та піклування), адміністративні (адміністративна відповідальність неповнолітніх поширюється на варіанти соціально-дезадаптованої, докримінальної поведінки) та кримінальні справи неповнолітніх [26, с. 46].

У польських кримінальних судах загальної юрисдикції справа розглядається лише тоді, якщо підлітку, який вчинив тяжкий злочин (вбивство, насильство, терористичний акт), виповнилося 15 років. У ході розгляду кожної справи враховуються індивідуальні властивості особистості підлітка та ступінь його зрілості. Решта справ щодо неповнолітніх розглядається сімейними судами, створеними у 1978 році, які розглядають питання, пов’язані з відносинами між батьками і дитиною, подружжям між собою, примусовим лікуванням осіб із психічними відхиленнями і справами неповнолітніх правопорушників [27].

У канадському ювенальному суді судді здійснюють правосуддя тільки у справах неповнолітніх правопорушників. Деякі судді призначаються до ведення справ як неповнолітніх, так і повнолітніх злочинців; у цьому випадку справи неповнолітніх виділяються в окреме провадження [28, с. 33]. До судів з юрисдикційними

повноваженнями виключно у кримінальних справах належать ювенальні суди Німеччини та Нідерландів.

Для підвищення рівня захисту прав та інтересів неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом, чи при розгляді цивільних справ, де зачіпаються інтереси неповнолітніх, пропонують створювати спеціальні адвокатські об'єднання. Нинішня система адвокатури згідно з чинним законодавством здатна реально забезпечити кожному неповнолітньому право на отримання юридичної допомоги.

В Україні вже зроблено певні кроки для втілення у життя положень міжнародно-правових актів у національному (внутрішньодержавному) законодавстві. З 2001 року Верховна Рада України ухвалила такі Закони України: “Про охорону дитинства”, “Про соціальну роботу з дітьми та молоддю”, “Про попередження насильства в сім'ї”. З прийняттям Закону України “Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх” передбачено створення при судах інституту судових вихователів (положення повинні затвердити Верховний Суд України, Міністерство юстиції України, Міністерство освіти України). Закон України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” від 13 січня 2005 року визначив правові, організаційні, соціальні засади і гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Протягом 2004 року Пленумом Верховного Суду України прийнято постанови, спрямовані на захист неповнолітніх [29; 30]. Національний план дій по реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року, прийнятий за основу Верховною Радою України ще у 2007 році, передбачав створення в Україні системи ювенальної юстиції з метою зниження рівня дитячої злочинності, зменшення кількості дітей, засуджених до позбавлення волі за рахунок альтернативних видів покарання [31]. Також Україна мала вивчити можливість створення системи ювенальної юстиції в рамках проведення реформи судової системи з метою поліпшення національного законодавства у сфері захисту прав дітей, удосконалення превентивної та профілактичної роботи з метою запобігання вчиненню дітьми злочинів та інших правопорушень, створення ефективної системи реабілітації неповнолітніх правопорушників [32].

На забезпечення основних прав неповнолітніх спрямована і Концепція створення та розвитку системи ювенальної юстиції в Україні, затверджена Указом Президента України від 24 травня 2011 р. № 597/2011 (далі — Концепція), і План заходів щодо реалізації Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2011 р. № 1039.

Вищезгадані акти визначають засади реформування як системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, так і уповноважених державних органів та установ не лише задля запобігання злочинності серед них, але й для подолання проблем, які перешкоджають їм бути законослухняними та відповідальними за власні дії та власне майбутнє.

Ювенальні суди незалежно від моделі можуть успішно працювати лише за наявності комплексу заходів, спрямованих на забезпечення стійкого функціонування системи з профілактики бездоглядності і запобігання вчиненню правопорушень неповнолітніми, запровадження ефективних ювенальних технологій захисту прав дітей і молоді (соціальних програм підтримки сімей), загальноосвітніх програм правової освіти для дітей.

Тому погоджуємося з Г. В. Дідківською в тому, що, “говорячи про побудову таких судів на сучасному етапі розвитку суспільства в Україні, необхідно сказати, що, без сумніву, це повинна бути система, побудована на закономірностях розвитку дитини, логічно вивірена, науково обґрунтована та організаційно завершена, тому що її призначенням є захист дитини, яка вчинила злочин, постраждала від злочину, вчинила інше правопорушення, чи щодо неї було вчинено правопорушення або мало місце інше порушення її прав” [33, с. 233].

Наразі є і позитивні зрушення у цій сфері, адже повільно триває трансформація системи правосуддя від переважання каральної моделі правосуддя до реституційної та реінтеграційної її моделей. Тому першим кроком у реформуванні правосуддя щодо неповнолітніх повинно стати введення спеціалізації суддів з розгляду цивільних справ (у справах про усиновлення, встановлення опіки та піклування, позбавлення батьківських прав, захист житлових і трудових прав неповнолітніх) спеціально підготовленими суддями із певними знаннями у галузі дитячої психології, педагогіки. У місцевих судах помічниками ювенальних суддів при розгляді таких справ доцільно призначати соціальних працівників (з юридичною, психологічною, педагогічною освітою), які зможуть підготувати вичерпну інформацію про особу неповнолітнього, стан сім'ї, в якій він виховується, виконання (невиконання) батьками своїх обов'язків, з'ясувати умови та причини, що сприяли вчиненню злочинів (правопорушень). Крім того, щодо неповнолітніх, які вступили у конфлікт із законом, мають надаватися висновки лікарів (інших спеціалістів) щодо психічного здоров'я правопорушників (злочинців), їх педагогічної запущеності, соціальної адаптованості [1]. Незважаючи на оновлення кримінального процесуального законодавства та запровадження посад слідчих суддів, спеціалізація щодо неповнолітніх наразі відсутня.

До основних проблем сучасного стану законодавчої бази щодо реалізації державної ювенальної політики в Україні слід віднести відсутність ідеологічного підходу в адміністративно-правовому забезпеченні ювенальної політики держави; наявність і водночас роз'єднаність великої кількості нормативно-правових актів різної юридичної сили; високий рівень динамічності процесу нормотворення, часте прийняття нових норм, що ускладнюють зміст і структуру правового механізму; суперечності та прогалини у законодавстві у цій галузі.

Одним з актуальних питань, що потребують вирішення, залишається проблема соціальної адаптації, зокрема створення таких умов для неповнолітніх, які сприятимуть насамперед їх правомірній поведінці.

Аналіз законодавства, яке визначає правовий статус і повноваження судів, правоохоронних органів та органів пенітенціарної системи, можливостей реабілітації неповнолітніх правопорушників, дає підстави стверджувати, що задля успішного функціонування ювенальної юстиції в Україні необхідним є реформування й ефективна співпраця наявних органів держави та залучення задля посилення ефективності недержавних інституцій. Ювенальна юстиція потребує належного фінансування. Зарубіжний національний досвід показує, що усі інвестування в дітей та молодь багаторазово окупаються, причому не тільки у соціальному, але й у суто матеріальному аспекті, що видно хоча б на прикладі ювенально-орієнтованих країн (Китай, Південна Корея), які одночасно змогли здійснити стрімкий технологічний та науковий прорив. Подолання проблем дитинства, зокрема дитячих правопорушень та бездоглядності в майбутньому неможливе без створення адекватної системи реагування на них [34].

На сьогодні в Україні наявні такі компоненти системи ювенальної юстиції:

1) система законодавства, яка закріплює статус неповнолітніх і визначає особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх, провадження у кримінальних справах щодо неповнолітніх;

2) система органів і служб у справах дітей: служби у справах дітей; приймальники-розподільники для дітей, які перебувають на обліку в органах внутрішніх справ; школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти; центри медико-соціальної реабілітації дітей, які перебувають у закладах охорони здоров'я; спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України; притулки для дітей; центри соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка), притулки для дітей, які перебувають на обліку у службах у справах дітей; підрозділи кримінальної міліції у справах дітей [35].

Діюча система захисту прав дитини у сфері ювенальної юстиції повинна відповідати потребам держави. Тому необхідно дослідити основні причини та умови, що сприяють вчиненню злочинів неповнолітніми, проаналізувати ефективність правосуддя щодо неповнолітніх, добір і підготовку кадрів для суддів, органів досудового слідства, а також втілити в життя найбільш ефективну для наших умов систему ювенальної юстиції.

Список використаних джерел

1. *Мачужак, Я.* Формування системи ювенальної юстиції в Україні: перспективи створення ювенальних судів [Текст] / Я. Мачужак, І. Лавровська // Відновне правосуддя. — 2005. — № 3 (2). Листопад. — С. 9–15.
2. *Павленко, Ю.* Злочин дитини і кара, або Що таке ювенальна юстиція? / Юрій Павленко [Електронний ресурс] Українська правда Життя. — URL : <http://life.pravda.com.ua/columns/2012/12/14/117682>.
3. *Крестовська, Н. М.* Ювенальне право України: генезис та сучасний стан [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень” / Н. М. Крестовська ; Одеська національна юридична академія. — Одеса, 2008. — 42 с.
4. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні : постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 р. № 2296–ХІІ [Текст] // ВВР. — 1992. — № 30. — Ст. 426.
5. *Харчук, В.* Історичний досвід утворення та функціонування судів у справах неповнолітніх як основних органів ювенальної юстиції / Харчук Василь // Юридичний журнал. №7/2009 [Електронний ресурс] Юстиніан. — URL : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3259>.
6. Дигесты Юстиниана [Текст] : избранные фрагменты / отв. ред. Е. А. Скрипилев, пер., авт. примеч. И. С. Перетерский. — М. : Наука, 1984. — 455 [1] с.
7. *Мельникова, Э. Б.* Ювенальная юстиция [Текст] : учеб. пособ. [для студ. юрид. высших образ. учрежд.] / Э. Б. Мельникова. — М. : Фонд НАН, 2000. — 176 с.
8. Преступление и наказание в Англии, США, Франции, ФРГ, Японии: Общая часть уголовного права [Текст] / Власов И. С., Голованова Н. А., Еремин В. Н. и др. ; отв. ред. Н. Ф. Кузнецова. — М. : Юрид. лит., 1991. — 288 с.
9. *Исмаилов, Б. И.* Правовые основы системы ювенальной юстиции : учеб. пособ. / Б. И. Исмаилов. — Ташкент, 2002 [Электронный ресурс] Право России. — URL : <http://www.allpravo.ru/library/doc117p/instrum5783>.
10. *Давидченко, Т.* “Дитячий” суд. Малолітня злочинність: ювенальне правосуддя перекує шпану? [Текст] / Т. Давидченко // Закон & Бізнес. — 2007. — № 8 (788). — С. 6.
11. *Арутюнов, А.* Ювенальная юстиция в России / А. Арутюнов [Электронный ресурс] Рейтинг персональных страниц — VIPERSON. — URL : <http://viperson.ru/wind.php?ID=551679>.
12. *Campbell, J.* Juveniles Involved in the Juvenile Justice System / Jacob Campbell, Bertha Gonzalez [Electronic Resource] Jacob Rodman Campbell’s Website. — URL : <http://jacobrcampbell.com/sites/default/files/article-files/juveniles-involved-juvenile-justice-system.pdf>.
13. *Мелешко, Н. П.* Уголовно-правовые системы России и зарубежных стран: Криминологические проблемы сравнительного правоведения, теории, законодательная и правоприменительная практика [Текст] / Н. П. Мелешко, Е. Г. Тарло. — М. : Юрлитинформ, 2003. — 304 с.
14. О Концепции развития системы ювенальной юстиции в Республике Казахстан на 2009–2011 годы : Указ Президента Республики Казахстан от 19.08.2008 г. № 646 [Текст] // Казахстанская правда. — 2008. — 28 августа.
15. Об образовании специализированных межрайонных судов по делам несовершеннолетних и внесении изменений в некоторые указы Президента Республики Казахстан : Указ Президента Республики Казахстан от 04.02.2012 г. [Электронный ресурс] ПАРАГРАФ—WWW. — URL : http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31121738.
16. *Бейзмор, Г.* Три парадигмы ювенальной юстиции [Текст] / Г. Бейзмор // Правосудие по делам несовершеннолетних: Перспективы развития. — Вып. 1. — М. : МОО Центр “Судебно-правовая реформа”, 2004.

17. *Тарасова, Е. П.* Детский суд за границей и в России [Текст] / Е. П. Тарасова. — М. : Тип. Рус. Т-ва, 1912. — 90, [3] с.
18. *Мельникова, Э. Б.* Правосудие по делам несовершеннолетних: история и современность [Текст] / Э. Б. Мельникова ; отв. ред. Ф. М. Решетников. — М. : Наука, 1990. — 120 с.
19. Полное собрание законов Российской Империи [Текст]. Собрание Первое. — М. : Книга по Требованию, 2012. — Том XV. 1758 — 28 июня 1762 г. — 1051 с.
20. Концепція створення та розвитку системи ювенальної юстиції в Україні / Проект [Електронний ресурс] Верховний Суд України. — URL : <http://www.viaduk.net/clients/vs.nsf/0/69F43B16511091D2C325701A001DCD49>.
21. *Максименко, О. В.* Адміністративно-правові засади реалізації ювенальної політики в Україні [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Максименко Олена Василівна ; Державний науково-дослідний інститут МВС України. — К., 2011. — 213 арк.
22. *Максудов, Р.* Юстиция для подростков [Текст] / Р. Максудов // Юриспруденция. — М. : Изд-во РГГУ, 2011. — № 4 (24). — С. 20–28.
23. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. у ред. зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21.12.1995 р. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
24. *Стеблинська, О. С.* Органи ювенальної юстиції в системі суб'єктів запобігання делінквентності неповнолітніх / О. С. Стеблинська // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. — 2011. — № 5 [Електронний ресурс] Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. — URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknvvs/2011_5/steblin.htm.
25. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651–VI [Текст] // ВВР. — 2013. — № 9–10, № 11–12, № 13. — Ст. 88.
26. *Головизнина, М. В.* Преступность несовершеннолетних, ювенальная юстиция и восстановительное правосудие в Италии [Текст] / М. В. Головизнина // Вопросы ювенальной юстиции. — 2007. — № 2 (11). — С. 44–51.
27. *Разумовская, М. Л.* Ювенальная юстиция в Польше (исследование, проведенное 4–11 ноября 1999 г. в рамках проекта по развитию ювенальной юстиции в России) [Электронный ресурс] / М. Л. Разумовская // Вопросы ювенальной юстиции. — 2001. — № 2. — URL : <http://juvenjust.org/index.php?showtopic=316>.
28. *Лутес, Р.* Канадская система ювенальной юстиции (и некоторые аспекты, которые могут представлять интерес для Российской Федерации) [Текст] / Роберт Лутес // Вопросы ювенальной юстиции. — 2006. — № 4 (9). — С. 32–35.
29. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04>.
30. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх : постанова Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004 р. № 5 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04>.
31. Про прийняття за основу проекту Закону України про Загальнодержавну програму “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2016 року : постанова Верховної Ради України від 08.02.2007 р. № 650–V [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=650-16>.
32. Про Загальнодержавну програму “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2016 року : Закон України від 05.03.2009 р. № 1065–VI [Текст] // ВВР. — 2009. — № 29. — Ст. 395.
33. *Дідківська, Г. В.* Ювенальна юстиція: історичний аспект [Текст] / Г. В. Дідківська // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). — 2012. — № 1 (56). — С. 229–233.
34. *Крестовська, Н.* Міфи про ювенальну юстицію / Наталя Крестовська [Електронний ресурс] Міжнародний гуманітарний університет. — URL : http://mgu.com.ua/docs/nauchstati/KRESTOVSKA_Mifs.pdf.

35. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР [Текст] // ВВР. — 1995. — № 6. — Ст. 35; 2007. — № 15. — Ст. 194.

*Рекомендовано до друку кафедрою теорії та історії держави і права
Національної академії державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
(протокол № 15 від 31 травня 2013 року)*

Надійшла до редакції 12.05.2013

Мирошниченко В. И., Ивановская А. Н., Чудык-Белюсова Н. И. Отдельные проблемы становления ювенального права в Украине

Исследуется проблема внедрения в государственно-правовую практику Украины институтов ювенального права. Проанализирован исторический опыт становления и развития института ювенальной юстиции, исследованы характерные особенности ее функционирования в отдельных странах. На основе проведенного исследования определены положительные черты функционирования институтов ювенального права, обозначены проблемы современного состояния отдельных компонентов системы ювенальной юстиции в нашем государстве. Обнаружена и обоснована необходимость совершенствования законодательной базы по реализации государственной ювенальной политики в Украине.

Ключевые слова: ювенальное законодательство, ювенальная юстиция, права детей, ребенок, несовершеннолетний, малолетний.

Miroshnichenko, V. I.; Ivanovska, A. M.; Chudyk-Bilousova, N. I. Some Problems of Formation of Juvenile Law in Ukraine

The problem of introducing the institutes of juvenile law into the state — legal practice of Ukraine is being researched. The historical experience of the formation and development of the institution of juvenile justice has been analysed. The specific characteristics of its functioning in certain countries have been examined. On the basis of the study the positive features of the functioning of the institution of juvenile law have been specified. The problems of the modern state of some components of the juvenile justice system in our state have been identified. The need to improve the legal framework for the implementation of the state juvenile policy in Ukraine has been revealed and proved.

Keywords: juvenile legislation, juvenile justice, rights of children, child, underage, minor.

